

Не вибори, а ритуал

В Росії не дозволили балотуватися єдиному важливому супернику Путіна. Попри всю свою міць, Кремль боїться реальної альтернативи.

Президентська кампанія в Росії своєрідна. Практично всі представники політичного істеблїшменту наперебій співають дифірамби Владіміру Путіну, провладні ЗМІ їм підспівують. Координує ритуал потужна президентська адміністрація, націлена на кращий результат для Путіна поряд з вищою, ніж минулого разу, явкою виборців. Усе це – механізм, відпрацьований десятиліттями. Хто, крім Путіна, буде в виборчому бюлетені, вирішують не ручні системні партії в парламенті, а фактично Кремль (який поки що не затвердив жодного такого кандидата через підконтрольну уряду виборчу комісію). І все ж таки в Росії є важливий демократичний релікт, а саме можливість таємно голосувати за інших кандидатів, тож варто поглянути, хто зможе брати участь у виборах з 15 до 17 березня.

Кандидати від трьох парламентських фракцій поза межами правлячої партії Путіна «Єдина Росія» – сумне видовище. Ідеться, зокрема, про КПРФ. На останніх виборах 2018 року вона висунула Павла Грудініна, який був настільки близький до Путіна, що його розглядали майже як реального конкурента. Кремлівським ЗМІ довелося публікувати компромат на нього, щоб зменшити його частку голосів. В 2024 році кандидат Ніколай Харітонов не становить такої загрози. Літній (75-річний, тобто на чотири роки старший за Путіна) депутат Держдуми вже балотувався проти чинного президента в 2004 році й досяг мізерного для тоді ще життєздатної КПРФ результату: всього 13 відсотків. За межами цього випадку він звичайний безбарвний прихильник війни.

Відколи Харітонов уперше виступив в ролі контркандидата, комуністи, як і більшість їхніх прихильників, постаріли на 20 років. Раніше дехто з незадоволених ситуативно розглядав їх як альтернативу путінській «Єдиній Росії», але після початку вторгнення в Україну вони пристосувались до російського мейнстріму, а критиків війни було виключено з партії. Тобто вони

відступили на відведене їм місце: в нішу для тих, хто ностальгує за СРСР. Харітонов, який саме там починав свою політичну кар'єру, годиться на цю роль. Проте багато кого здивувало, що КПРФ висунула проти Путіна такого слабкого кандидата, який навіть не мотивує людей брати участь у виборах.

*Більш відомим
представникам
системної опозиції нема
потреби публічно грати
роль завідомо
переможених
протистоянні з
Путіним*

Втім, більш відомим представникам системної опозиції нема потреби публічно грати роль завідомого переможених в протистоянні з Путіним. Про це свідчить, зокрема, поведінка лідера парламентської партії «Нові люди». Цей економічно-ліберальний проєкт Кремля, відомий в Росії як «Спойлер», має відтягти голоси міського середнього класу від ліберальної опозиції. Але лідер партії Алексей Нечаєв, власник косметичної компанії, не сам балотується проти Путіна, а висуває маловідомого історика й соціолога Владіслава Даванкова. Цей 40-річний чоловік засідає в Держдумі лише з 2021 року, а на виборах мера Москви набрав усього 5,3 відсотка голосів. В Думі він займається законодавчими ініціативами на такі теми, як плата за паркування та електросамокати.

З самими Даванковим і Харітоновим конкуренція Путіну настільки слабка, що в Кремлі побоюються, що прийдешні вибори будуть занадто явним фарсом. Тут на допомогу можновладцям приходить думська партія ЛДПР, заснована нині покійним популістом Владіміром Жириновським. Вона слухняно висуває на вибори свого лідера Леоніда Слуцького, випускника економічного факультету і голову думського комітету у закордонних справах. Це явно в інтересах можновладців, з огляду на недавню скаргу КПРФ у Держдумі Росії, що Слуцький отримує значно більше ефірного часу в державних ЗМІ, ніж Харітонов.

Опозиційності від Слуцького очікувати не варто. Навіть у часи, коли комуністи ще бунтували проти влади у внутрішній політиці, ЛДПР уже вирізнялася беззастережною підтримкою всіх важливих ініціатив Кремля попри популізм. Найбільш точно її можна схарактеризувати як гілку владного апарату, покликану залучати тих виборців, яким більше до вподоби жорсткий і приземлений тон. Леонід Слуцький – гідний наступник свого наставника, засновника партії Жириновського. В лютому 2023 року він відзначився заявою, що на

війні «є тільки одна партія – партія перемоги». Він фігурував у скандалах, зокрема через звинувачення з боку російських журналісток у сексуальних домаганнях та незадекларовані предмети розкоші. І все ж таки є підстави вважати, що Слуцький матиме хороший результат завдяки гучним голосам своїх фанатів. Багато хто за підтримки кремлівських ЗМІ пророкує йому друге місце після Путіна, з якого він відкине комуністів, котрі традиційно посідають це місце, але вже заслабкі.

Інші сили, крім думських партій, теж можуть висувати кандидатів у президенти. Але цього року жодна з них не змогла подолати прохідний бар'єр. Варто згадати Бориса Надеждіна. Серед тих, хто зміг зробити перший крок до висунення і отримати дозвіл на збір підписів, 60-річний Надеждін був єдиним, хто мав критичну позицію щодо російського вторгнення в Україну. Тє, що Надеждіну, на відміну від інших критиків війни, було надано дозвіл, можна пояснити його більш стриманою поведінкою. Він уже мав певний успіх у більш-менш наближених до Кремля ліберальних партіях і критикує систему в межах прийнятного, тобто не фундаментально.

*Надеждін відкрито
заявляє, що війна стала
найбільшою помилкою
Путіна*

Однак Надеждін відкрито заявляє, що війна стала найбільшою помилкою Путіна. Це дозволило йому, фізику й математику за освітою, стати великою надією тих із політично активних росіян, хто виступає проти вторгнення або принаймні критично ставиться до нього. Біля місць, де збирали підписи за Надеждіна, стояли довгі черги. Він стверджує, що вдалося зібрати майже вдвічі більше необхідної кількості (крок 2 для подання своєї кандидатури), що цілком може бути правдою.

Як відомо, Надеждіна все-таки не допущено до виборів. Причина полягає в тому, що російська виборча комісія не прийняла велику кількість підписів. Це часто призводить до заборони брати участь у виборах, і є численні свідчення, що підписи за некремлівських кандидатів перевіряються набагато ретельніше, аж до того, що за необхідності комісія наймає графологів. Надеждін оскаржив це рішення в суді, але суд не задовольнив його позови. Незважаючи на низькі шанси на успіх, він має намір звертатися до суду з новими позовами.

В німецькомовних дискусіях звучали натяки, що Надеждіну дозволили балотуватися тільки тому, що він підсадна качка Кремля.

Проте в інтересах Кремля міг би бути й справжній противник війни, який зазнає невдачі. Явка виборців би зросла, до того ж влада має перевірений резерв можливостей вплинути на результати.

***Вибори нагадують
референдум про
фундаментальну лінію
Путіна, особливо
стосовно війни***

Отже, вибори не передбачають справжнього вибору, оскільки Путін налаштований на перемогу. Вони нагадують референдум про фундаментальну лінію Путіна, особливо стосовно війни. Кремль усвідомлює, що на виборах між кандидатами, які загалом тримаються цієї лінії, конкретні аспекти не мають значної ваги. Те, що Надєждіна все ж зупинили після того, як він отримав підтримку вражаючої кількості росіян – ознака слабкості й нервозності. Незважаючи на перевагу, страх утратити контроль над виборчим процесом за наявності реальної альтернативи власному порядку денному все одно перемагає. Краще хай буде ритуал.

Переклад з німецької Дар'ї Прусенко



Роланд Батон

Роланд Батон (Roland Bathon) - журналіст-фрілансер. Він пише переважно про Росію та Східну Європу.

